

**Реформування Слобідсько-Українських військових поселень
наприкінці 20-х рр. XIX ст.**

Стаття присвячена аналізу реформування Слобідсько-Українських військових поселень наприкінці 20-х рр. XIX ст. Розглядаються зміни, які відбулися в принципах організації і структурі полкових округів кавалерії, а також аналізуються зміни чисельності поселених округів після реформи 1826-1827 рр.

Ключові слова: військові поселення, поселений округ, дивізія, кавалерія.

Історія військових поселень в Росії – одна з утаємничених, спірних та недостатньо вивчених сторінок політичного та соціально-економічного розвитку країни першої половини XIX ст. Найчастіше її доводили до смерті імператора Олександра I. Подальша історія військових поселень, оскільки вони були значною мірою реформовані, лежала ніби поза контекстом проблеми і тому історики не приділяли їй багато уваги. Останнім часом, у зв'язку з активізацією вивчення історії військових поселень, дослідники намагаються прослідкувати і проаналізувати подальшу історію військових поселень [1]. Але на сьогоднішній час залишається практично не дослідженою проблема реформування Слобідсько-Українських військових поселень наприкінці 20-х рр. XIX ст. В статті аналізується вплив реформи 1826-1827 рр. на зміну в функціонуванні округів поселених військ у Слобідсько-Українському військовому поселенні.

Після смерті імператора Олександра I у листопаді 1825 р. ліберально налаштована частина російського суспільства сподівалась, що новий імператор Микола I, ознайомившись зі станом справ у військових поселеннях, скасує їх. Загальновідомим є факт негативного ставлення великого князя Миколи Павловича до військових поселень та до їх фундатора графа О.А.Аракчеєва. Проте після вступу на престол, враховуючи, вочевидь, великі кошти, витрачені на створення військових поселень, певну економію державних фінансів від переходу округів кавалерії на

самозабезпечення продовольством і фуражем, у рескрипті на ім'я О.А.Аракчєєва від 19 грудня 1825 р. Микола I писав: „Імператору Олександровичу завгодно було заснувати військові поселення заради користі держави нашої... Припускаючи та ставлячи себе до обов'язку підтримати влаштування початої справи, я сподіваюсь, що Ви будете мені допомагати в цьому” [2]. Уряд Миколи I не пішов шляхом ліквідації поселень, а обрав інший, реформаційний, метод вирішення проблеми, який мав стабілізувати становище у поселених округах, підвищити їхню ефективність та повністю вирішити завдання, які були поставлені перед військовопоселеною системою.

Уже 1826 р. почалась реорганізація поселеної системи, дещо була перетворена її структура, розширились масштаби округів, змінювалось правове становище військових поселенців. Уряд Миколи I шляхом проведення ряду окремих заходів також здійснив скорочення витрат на влаштування та утримання поселених військ. Це було пов'язане з тим, що у липні 1826 р. імператору Миколі I була подана записка міністра фінансів Є.Ф.Канкріна, в якій вказувалось, що з 1817 по 1826 рр. загальні державні витрати на облаштування військових поселень вже склали 85.163.762 руб. [3].

19 листопада 1826 р., в річницю смерті Олександра I, що, на думку К.М.Ячменіхіна, було зроблено не випадково [4], відбулося затвердження „Положения о полном составе поселенного пешего полка и его обязанностях”, яке значною мірою змінювало положення військових поселенців-хазяїв і структуру самих поселень піхоти. По суті, це була своєрідна реформа військових поселень, які вступали у нову фазу свого розвитку. Через півроку, 5 травня 1827 р., було підписано „Положение...” [5]. У військах це положення було оголошено у червні цього ж року [6].

Основні положення цієї реформи можна звести до таких моментів. Військові поселенці-хазяї (у кавалерії й їхні помічники) звільнялись від стройової служби і не отримували зброї та обмундирування. Звільнюючи

поселенців-хазяїв від стройової служби, ініціатори реформи гадали, що у поселенців звільниться значна кількість часу для сільськогосподарських робіт і це підніме економічну ефективність господарства. Також наявність власного одягу і відміна зброї для військових поселенців-хазяїв та їхніх помічників, повернення у родини кантоністів (до цього вони з 12 до 17 років знаходились у складі учбових дивізіонів), відміна обмундирування кантоністам давали щорічну економію по поселеним батальйонам 1.285.504 руб., по поселеним ескадронам 720.756 руб., а разом – 2.006.260 руб. [7]. Крім того, військові поселенці-хазяї і їхні помічники повинні були утримувати вже не двох, а одного постояльца з діючих ескадронів.

Склад поселених і діючих підрозділів вирівнювався в чисельному відношенні за рахунок подвоєння кількості поселенців-хазяїв. Кожний поселений піхотний полк, за новим положенням, включав тепер не 3, а 4 батальйони (два діючих, резервний і поселений), а кавалерійський полк – 6 діючих, 3 резервних і 3 поселених ескадрони, дві фурштатські роти (діючу та поселену) та роту інвалідів [8]. Змінювалась і кількість поселенців-хазяїв у поселених підрозділах. У штаті поселеного ескадрону уланського полку за новим положенням було 312 хазяїв, у тому числі 16 унтер-офіцерів, а кількість хазяїв у полку досягла тепер 1006 чоловік (із фурштатською ротою) і 936 помічників. У кожному поселеному кірасирському полку тепер було 1276 поселенців-хазяїв і 1206 помічників [9].

За новим „Положением...” до округу поселення важкої кавалерії мало входити 8000 душ чоловічої статі та не менше 85 тис. дес. землі, легкої кавалерії – до 7000 душ і не менше 70 тис. дес. землі [10]. Збільшити поземельний склад округів можна було тільки за рахунок переведення до військових поселень значної кількості державних селян із землями. 1828 р. було призначено передати до складу округів кавалерії 31.545 державних селян (при загальному збільшенні складу населення всіх поселених військ на 35.631 чоловіка) [11].

В округах кавалерії приєднані державні землі часто розташовувалися черезсмужно з приватними володіннями, що перешкоджало формуванню поземельного складу на нових засадах. Довелось шукати інші шляхи, які б не були пов'язані з масштабним придбанням державою поміщицьких земель. Тому 9 червня 1828 р. в м. Чугуєві був створений спеціальний Комітет у складі начальника штабу окремого Корпусу військових поселень генерал-ад'ютанта П.А.Клейнміхеля (голова), командуючого загоном військових поселень в Слобідсько-Українській губернії, командира поселених і резервних ескадронів 2-ї уланської дивізії, командирів поселених ескадронів цієї дивізії та обер-квартирмейстера. Цей комітет намагався розробити заходи, які треба було здійснити для того, щоб привести округи військових поселень 2-ї уланської дивізії у відповідність до „Положення...” [12].

Згідно „Положення...” в поселених округах 2-ї уланської дивізії мало бути 4024 хазяїв, 3744 помічників і 280 тис. дес. землі. Але на 1 червня 1828 р. в складі дивізії було лише 2578 хазяїв, 2451 помічник і 162.304 дес. землі, тобто не вистачало 1446 хазяїв, 1293 помічника та 117.696 дес. землі [13]. По сусідству з округами цієї дивізії були державні селища, які могли б „поповнити нестачу хазяїв і помічників, але селища ці взагалі малоземельні й тому, при наповненні необхідною кількістю казенної землі, збільшилася б чисельність людей... Якщо ж взяти казенних селян менше, а землю придбати від поміщиків, то слід пожертвувати кількома мільйонами рублів, які поміщики вимагають більшою частиною готівкою, але й тоді навряд чи можна буде замінити всю нестачу землі”, – як вказувалося у рапорті П.А.Клейнміхеля імператору від 5 вересня 1828 р. [14]. Оскільки подвоїти кількісний склад поселених і резервних ескадронів було неможливо, Комітетом було прийнято рішення мати у кожному полку по 778 хазяїв і 708 помічників. Таким чином, кількість поселенців-хазяїв та їх помічників збільшувалась тільки на чверть. Всього в дивізії передбачалось мати 3112 хазяїв і 2832 помічника, але і після такого суттєвого зменшення в дивізії все рівно не вистачало 534 хазяїв і 381 помічника [15].

10 листопада 1828 р. було затверджено „Положення”, розроблене спеціальним Комітетом, про нове влаштування поселень 2-ї уланської дивізії в Слобідсько-Українській губернії [16]. Було вирішено на базі колишніх чотирьох уланських полків 2-ї уланської дивізії – Білгородського, Чугуївського, Борисоглібського і Серпухівського – створити округи перших трьох з приєднанням до округу Білгородського уланського полку двох хуторів Вовчанського повіту (Стариков і Шматків), а округ Серпухівського полку створити заново, за рахунок приєднання нових державних земель із селянами. Колишні землі Серпухівського полку увійшли до складу округів трьох інших полків цієї дивізії [17]. Вирівнювання чисельного складу і поземельного фонду полків відбувалось шляхом переселення військових поселенців усередині округів дивізії.

Територія Серпухівського уланського полку за новим „Положенням” розташовувалась на правому березі р. Донець у безпосередній близькості до округу Борисоглібського полку. 22 грудня 1828 р. було оголошено наказ про переведення мешканців 15 державних селищ і 2 хуторів у Зміївському та Ізюмському повітах на положення військових поселенців. Всього переводилося до округу поселення Серпухівського уланського полку 8354 душі чоловічої статі та 62.991 дес. землі [18] (див.: табл. 1). Але 1830 р. для зрівняння поселених округів у кількості землі та зближення селищ із полковими штабами було визнано необхідним передати до складу Серпухівського полку ще декілька селищ на лівому березі р. Донець, а з Серпухівського до Білгородського полку було вирішено передати три селища (Мелова, Михайлівське і Шебелинка (де в травні 1829 р. відбулося повстання державних селян, які не бажали бути військовими поселенцями)), які поступили до складу Серпухівського уланського полку 1828 р. [19]. 3 березня 1830 р. селища, де розташовувалися полкові штаби 2-ї уланської дивізії, отримали нові назви: слобода Печеніги – Новий Білгород, слобода Андріївка – Новий Борисоглібськ, слобода Балаклея – Новий Серпухів [20].

Для приведення поселених округів 2-ї кірасирської дивізії в упорядкування, 10 липня 1828 р. в м. Чугуєві, як і для 2-ї уланської дивізії, був створений спеціальний Комітет в складі начальника штабу окремого Корпусу військових поселень генерал-ад'ютанта П.А.Клейнміхеля (голова), командуючого загоном військових поселень в Слобідсько-Українській губернії, командира поселених і резервних ескадронів 2-ї кірасирської дивізії, командирів поселених ескадронів цієї дивізії та обер-квартирмейстера [21]. Відповідно до „Положення...” в поселених округах 2-ї кірасирської дивізії мало бути 5104 хазяїв, 4824 помічника і 353.308 дес. землі. Проте, на 1 червня 1828 р. в складі дивізії було лише 3170 хазяїв, 4140 помічників і 236.195 дес. землі, тобто не вистачало 1934 хазяїв, 684 помічника та 117.113 дес. землі [22].

Оскільки подвоїти кількісний склад поселених і резервних ескадронів було неможливо, за наказом від 17 листопада 1828 р. поселені округи 2-ї кірасирської дивізії отримали нове влаштування [23]. Стройовий склад поселених і резервних ескадронів, як і в 2-й уланській дивізії, теж збільшувався на 1/4. На базі округів чотирьох кірасирських полків – Катеринославського, Глухівського, Астраханського і Псковського – були створені нові округи перших трьох полків з приєднанням до них державних селищ та хуторів Куп'янського і Старобільського повітів [24]. Округ Псковського кірасирського полку був створений заново на базі 8 державних селищ і хуторів з обох берегів р. Айдара (див.: табл. 2). Після цієї реорганізації Псковський поселений округ налічував 9110 ревільких душ та 102.940 дес. землі. Проміжок між цим округом та Астраханським і Катеринославським округами був від 9 до 30 верст. Всього до складу 2-ї кірасирської дивізії перейшло 11 слобід і 35 хуторів, де мешкало 13.870 ревільких душ та було 144.169 дес. землі [25]. Після приєднання державних селищ до поселених округів дивізії у складі 2-ї кірасирської дивізії було 4536 хазяїв, 5652 помічника та 362.939 дес. землі [26] (див.: табл. 3).

Як і в округах 2-ї уланської дивізії були надані нові назви селищам, де розташовувались штаби полкових округів: слободі Сватова Лучка – Новий Катеринослав, слободі Кремінна – Новий Глухів, слободі Новотроїцька – Нова Астрахань, слободі Осінова – Новий Псков. Штаб 2-ї кірасирської дивізії розташовувався у м. Старобільську [27].

У 1827-1828 рр. розглядались плани створення нових округів поселення для кінно-артилерійських рот при Слобідсько-Українських військових поселеннях [28]. У лютому 1829 р. було засновано військове поселення кінно-артилерійських рот №№ 11-14 у Старобільському повіті Слобідсько-Української губернії в районі розташування Біловодських кінних заводів, до яких було приписано 19.977 ревізьких душ (16 державних селищ і хуторів) і за якими значилось 343.349 дес. землі [29]. 17 жовтня 1829 р. кінно-артилерійські роти були підпорядковані начальнику артилерії 2-го резервного кавалерійського корпусу ген.-м. Тібенькову [30].

У цілому за рахунок перетворень, проведених у 1827-1830 рр., населення округів Слобідсько-Українських військових поселень збільшилось на 48,7 %, тобто з 125.466 до 186.534 чоловік. Але збільшення кількості населення в поселених округах за цей період відбувалося нерівномірно. Так, якщо в 1827-1828 рр. кількість населення Слобідсько-Українських військових поселень збільшилась на 3656 чол. (2,9 %), а в 1829-1830 рр. відбулося навіть деяке зменшення чисельності населення на 2487 чол. (1,3 %), то в 1828-1829 рр. населення поселених округів збільшилося на 59.899 чол. (46,4 %) (див.: табл. 4). Це значне збільшення кількості населення, на наш погляд, відбулося головним чином тому, що наново були створені поселені округи Серпухівського уланського та Псковського кірасирського полків, до складу яких були переведені мешканці державних селищ і хуторів Зміївського, Ізюмського, Куп'янського та Старобільського повітів Слобідсько-Української губернії. В 1827-1830 рр. поземельний склад Слобідсько-Українських військових поселень збільшився з 398.499 до 637.154 дес. землі, тобто на 62,5 %.

При проведенні цих заходів командування округами намагалось звести переселення з місця на місце до мінімуму заради того, щоб зберегти економічний потенціал поселенських господарств. Розширюючи округи кавалерійських полків за рахунок приєднання нових селищ, уряд і керівництво поселень, з одного боку, приводило їх у відповідність з новим влаштуванням, а з іншого – створювало резерви земельних фондів і господарств.

1829 р. 2-а уланська і 2-а кірасирська дивізії, які до цього складали загін військових поселень в Слобідсько-Українській губернії, були зведені у 2-й резервний поселений кавалерійський корпус [31]. Командир поселеного корпусу мав ряд специфічних обов'язків. Він наглядав за станом господарської частини у поселеному корпусі та затверджував контракти на поставку матеріалів для будівництва на суму до 15 тис. руб [32]. Щорічно він також мав проводити інспекторські огляди поселених округів та повідомляти до штабу окремого Корпусу військових поселень про стан справ у Слобідсько-Українських військових поселеннях. Під час виступу поселеного корпусу в похід корпусний командир разом з діючими ескадронами входив до складу діючої армії і залишав командування округами спеціально призначеному генералу.

1832 р. після проведення перетворень і обмежування земель територія округів Слобідсько-Українських військових поселень складала 739.566 дес. землі (2-ї уланської дивізії – 281.973 дес. і 2-ї кірасирської – 457.593 дес.) [33]. Найбільшу територію серед поселених округів 2-ї уланської дивізії займав Серпухівський (25,8 %), а найменшу – Білгородський (23,4 %). Чугуївський та Борисоглібський поселені округи займали майже однакову територію – 25,4 % кожен. Серед поселених округів 2-ї кірасирської дивізії найбільшу площу займав Псковський округ (28,8 %), а найменшу – Катеринославський (21,4 %). Глухівський та Астраханський поселені округи займали 25,3 % і 24,5 % території відповідно.

За своїми масштабами Слобідсько-Українські військові поселення займали третє місце, після Херсонських (1.241.624 дес.) і Новгородських (1.070.700 дес.) військових поселень [34]. Чисельність населення Слобідсько-Українських військових поселень 1832 р. становила 193.925 чоловік (2-ї уланської дивізії – 85.138 чол. і 2-ї кірасирської – 108.787 чол.) [35].

Підводячи підсумки реформування округів Слобідсько-Українських військових поселень, треба відзначити, що реформа 1826-1827 рр. внесла докорінні зміни в принципи організації та структуру поселених округів. У 1828-1830 рр. відбувається приєднання до поселених округів нових державних селищ, що сприяло збільшенню кількісного складу поселених і резервних ескадронів. На базі нових селищ були сформовані нові поселені округи для Серпухівського уланського та Псковського кірасирського полків. У цей період відбувається відрив поселеної частини округів від діючої. На цьому етапі населення Слобідсько-Українських військових поселень збільшилось на 74.114 чоловік (61,9 %) і становило 193.925 душ обох статей. Помітним було і територіальне зростання поселених округів. Так, за цей період поземельний склад округів збільшився на 338.033 дес. (84,8 %) (2-ї уланської дивізії на 119.669 дес. (73,7 %) та 2-ї кірасирської – на 218.364 дес. (92,5 %)) [36].

Аналізуючи історію Слобідсько-Українських військових поселень треба відзначити, що вони не припинили своє існування після реорганізації військовопоселеної системи на початку 1830-х рр. За мешканцями поселених округів збереглась назва військових поселенців, але, починаючи з 1834 р., вони мали „відбувати рекрутську повинність на загальних підставах” [37]. На підставі указу від 8 серпня 1836 р. Слобідсько-Українські військові поселення у Харківській (до 1835 р. Слобідсько-Українській) губернії почали називатися Українськими [38]. Поселені округи функціонували ще протягом 25 років, і лише наприкінці 50-х рр. XIX ст. вони були скасовані імператором Олександром II.

Таблиця 1.

**Новий склад поселеного округу Серпухівського уланського полку
після його реорганізації в 1828 р.**

Селища	Ревізьких душ	Землі (десятин)	Лісу (десятин)
Шебелинка	1317	9708	41
Михайлівська	736	5689	26
Мелова	966	8254	197
Глазунівка	255		
Асеевка	346		
Шопіно	99		
Лозовенька	689	5744	6
Гусарівка	398	2200	400
Протопопівка	834	12682	1067
Волобуївка	312		
Чепелянка	152		
Шевелівка з хутором Палатовським	294		
Валвенково	190		
Верьовкіно з хут. Лазаренковим	621	5418	200
Петровське	1145	8317	350
Разом	8354	58012	2287
Відокремлюється від Борисоглібського округу в двох місцях по правую сторону р. Донця	-	2122	570
Всього	8354	60134	2857

Складена за: Російський державний військово-історичний архів (далі: РДВІА). – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 537. – Арк. 158-158 зв.

Таблиця 2.

**Новий склад поселеного округу Псковського кірасирського полку
після його реорганізації в 1828 р.**

Селища	Ревізьких душ	Землі (десятин)	Лісу (десятин)
Слобода Закотна, Булавинівка зі всіма хуторами	2896	31111	1096
Слобода Осинова, Новозакам'янка, Нова Россош, Денцівка, Кам'янка з хуторами: Розів, Сухой, Макортетін, Бутков, Солодкий, Вовчий, Кандашов і Піманов	4861	59436	1109
Слобода Білолуцька з хуторами: Гриценков, Мажняков, Запорожцев, Гоцкин, Бондарьов, Приходьков тож, Романів, Клименков, Вихрів і Омельченків	1827	14600	400
Разом	9584	105147	2605
З цього числа землі відчисляється, що залишаються за округом в дачах	474	4812	-
Всього	9110	100335	2605

Складена за: РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 537. – Арк. 172-172 зв.

Таблиця 3.

**Кількість хазяїнів і їх помічників в округах військового поселення
2-ї кірасирської дивізії в 1829 р.**

Поселені округи	Кількість людей		Всього
	хазяїнів	помічників	
Катеринославський			
1 поселений ескадрон	431	517	948
2 поселений ескадрон	358	374	732
3 поселений ескадрон	323	330	653
Всього в полку	1112	1221	2333
Глухівський			
1 поселений ескадрон	472	521	993
2 поселений ескадрон	402	580	982
3 поселений ескадрон	401	483	884
Всього в полку	1275	1584	2859
Астраханський			
1 поселений ескадрон	478	605	1083
2 поселений ескадрон	406	481	887
3 поселений ескадрон	392	495	887
Всього в полку	1276	1581	2827
Псковський			
1 поселений ескадрон	327	442	769
2 поселений ескадрон	258	402	660
3 поселений ескадрон	288	422	710
Всього в полку	873	1266	2139
Всього в дивізії	4536	5652	10188

Підрахована за: Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі: ЦДІАК України). – Ф. 1351. – Оп. 1. – Спр. 35. – Арк. 166 зв. – 171 зв.

Таблиця 4.

**Динаміка кількості населення Слобідсько-Українських
військових поселень у 1827 – 1830 рр.**

Поселені округи	Роки			
	1827	1828	1829	1830
2-а уланська дв.				
Білгородський	14651	15830	19908	19892
Чугуївський	19144	20093	21613	21863
Борисоглібський	12961	13797	21113	20641
Серпухівський	12225	13329	20987	20983
Всього	58981	63049	83621	83379
2-а кірасирська дв.				
Катеринославський	16285	16170	25615	24972
Глухівський	16203	15962	27754	27446
Астраханський	16604	16846	25207	24958
Псковський	17393	17095	26824	25779
Всього	66485	66073	105400	103155
Всього в поселеннях	125466	129122	189021	186534

Підраховано за: РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 771, 1469, 1960, 3636, 3643.

1. Липовская Т.Д. Социально-экономическое положение военных поселян на Украине (1817-1857 гг.). – Днепропетровск, 1982; Ячменихин К.М. Новгородские военные поселения в 1816-1831 гг. (Административно-хозяйственная структура): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – М., 1985; Кандаурова Т.Н. Херсонские военные поселения 1817-1832 гг. (Административно-хозяйственная структура): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – М., 1990; Ячменихин К.М. Армия и реформы: военные поселения в политике российского самодержавия. – Чернигов, 2006.
2. Ячменихин К.М. Реформування військових поселень в Росії наприкінці 20-х – у 30-х рр. XIX ст. // Україна і Росія в панорамі століть. – Чернігів, 1998. – С. 12.
3. РДВІА. – Ф. ВУА. – Спр. 17028. – Арк. 28-31 зв.
4. Ячменихин К.М. Структура Новгородских военных поселений и их управление в 1816 – 1831 годах // История СССР. – 1989. - № 1. – С. 96.
5. Положение о военном поселении регулярной кавалерии. – СПб., 1827.

6. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 1. – Спр. 407. – Арк. 1138.
7. Липовская Т.Д. Социально-экономическое положение военных поселян... – С. 32.
8. Положение о военном поселении... – С. 25.
9. Там само. – С. 61, 65, 69-77.
10. Там само. – С. 2.
11. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 790. – Арк. 2-2 зв.
12. Там само. – Спр. 537. – Арк. 149-149 зв.; ЦДІАК України. – Ф. 1353. – Оп. 1. – Спр. 82. – Арк. 17-18.
13. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 537. – Арк. 150.
14. Там само. – Арк. 150 зв.
15. Там само. – Арк. 151 зв. – 152 зв.
16. Там само. – Спр. 3643. – Арк. 75.
17. Там само. – Спр. 754. – Арк. 38 зв. – 39; Спр. 3643. – Арк. 75.
18. Там само. – Спр. 537. – Арк. 158 -158 зв.
19. Там само. – Спр. 3643. – Арк. 75-75 зв.
20. Там само. – Арк. 75 зв.
21. Там само. – Спр. 537. – Арк. 163; ЦДІАК України. – Ф. 1353. – Оп. 1. – Спр. 82. – Арк. 17-18.
22. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 537. – Арк. 163 зв. – 164.
23. Там само. – Спр. 3643. – Арк. 78 зв.
24. Там само. – Спр. 537. – Арк. 164 зв.; Спр. 754. – Арк. 18 зв.
25. Там само. – Спр. 3643. – Арк. 78 зв. – 79.
26. Там само. – Спр. 537. – Арк. 165.
27. ЦДІАК України. – Ф. 1351. – Оп. 1. – Спр. 35. – Арк. 69 зв.
28. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 1. – Спр. 340. – Арк. 40-44.
29. Там само. – Оп. 2. – Спр. 1158. – Арк. 2-2 зв.
30. ЦДІАК України. – Ф. 1352. – Оп. 2. – Спр. 46. – Арк. 228 зв. – 229.
31. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе. – Т. IV. – СПб., 1830. – С. 648-649.
32. РДВІА. – Ф. 405. – Оп. 2. – Спр. 1753. – Арк. 86-86 зв.
33. Там само. – Спр. 3643. – Арк. 39 зв. – 41.
34. Там само. – Спр. 12984. – Арк. 48.
35. Там само. – Спр. 6970. – Арк. 207-209 зв.
36. Там само. – Спр. 537. – Арк. 150, 164; Спр. 3643. – Арк. 39-41.

37. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе. – Т. VIII. – СПб., 1834. – С. 5-6.

38. РДВИА. – Ф. 405. – Оп. 10. – Спр. 54. – Арк. 15.

Статья посвящена анализу реформирования Слободско-Украинских военных поселений в конце 20-х гг. XIX ст. Рассматриваются изменения, которые произошли в принципах организации и структуре полковых округов кавалерии, а также анализируются изменения численности поселенных округов после реформы 1826-1827 гг.

Ключевые слова: военные поселения, поселенный округ, дивизия, кавалерия.

The analysis of reforming Slobidsko-Ukrainian's military settlements at the end of 20th XIX century has been given in the article. Some changes, which took place in the principles of organization and structure of cavalry regiment districts have been considered. Changes in quantity of settled districts after the reform in 1826-1827 have been also analysed.

Key words: military settlements, a settled district, division, cavalry.